קנין הלכה

4

מראי מקומות

מס' 10

חודש אייר תשפ"ה

יו"ד הלכות נדה

סימן קצח סעיף לא עד סימן ר

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן קצח

סעיף לא

גמ' דף סו: אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס וכו' עד שם סילתא נמי בעיתא. משנה מקואות פ"ה מ"ב.

<u>טבילה בכלים</u>

מבואר בתוס' פסחים [דף יז: ד"ה אלא] וברא"ש [הל' מקואות סי' א] לגבי דין טבילה, שאם אין המים נמצאים בקרקע אלא בתוך כלי, אפילו אם הכלי מכיל מ' סאה ה"ז פסול מן התורה, והמקור הוא בתורת כהנים שנאמר אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור, מה מעיין בקרקע אף בור קרקע, ובאופן שהמים בקרקע אלא שטבל על גבי כלי אין בזה פסול מהתורה.

ובגמ' [סו:] הובא הדין שלא לעמוד ע"ג כלי חרס מחמת גזירה שמא לא תטבול יפה הואיל ובעיתא, ולא הוזכרה גזירת מרחצאות למסקנא. אמנם הראב"ד בספר בעלי הנפש הביא את המשנה במקואות גבי מעיין שהעבירו ע"ג ספסל, דר' יוסי אסר לטבול ע"ג הספסל, ופירש הראב"ד דהטעם הוא משום גזירת מרחצאות. וכתב הראב"ד דכל כלי המקבל טומאה בכלל גזירה זו, ולכן אין ליתן מחצלת בקרקע המקוה משום דמקבלת טומאה. [וכלי חרס שאני, דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו, לכן כשעומדת על גבו אין זה בכלל הגזירה].

ובעיקר מה שלמד הראב"ד מהמשנה דספסל דין כללי שאין לטבול ע"ג כלי המקבל טומאה, הסכימו עמו הרשב"א והר"ן, [כמובא בב"י], אך יש ראשונים שפירשו את המשנה באופן אחר.

א. הר"ש פירש דמיירי בספסל קבוע בקרקע, ובזה גזרו שמא יקבע כלי במקום מוצא המעיין באופן שיפסלו המים מטעם שאובין, ולא יהא להם חיבור כשפופרת הנוד להכשירם.

ב. הטור נקט דגם הרא"ש [הלכות מקואות סי' ט] פי' דין ספסל באופן אחר, דזו גזירה שמא יטבול בתוך הכלי ונמצא טובל במים שאובין. ועיין באריכות בב"י פירוש דברי הרא"ש.

<u>להלכה</u>: עיין ט"ז [ס"ק לא] שכתב דמה שנהגו לעמוד ע"ג שליבות של נסרים במקוה הוא דלא כהראב"ד אלא כהר"ש והרא"ש. והש"ך [ס"ק מה] כתב ליישב המנהג באופן אחר וכדלקמן, ובתוך דבריו רמז גם לשיטת הר"ש והרא"ש שלא נקטו כלל כהראב"ד.

<u>בנידון המנהג לטבול במקוה ע"ג נסרים</u>

א. הלבוש התרעם על המנהג הזה, דזה דלא כתשובת הרשב"א שהובאה בשו"ע שכתב שלא לטבול על גבי השליבות.

ב. הט"ז הסכים שזה דלא כתשובת הרשב"א, וכתב שהמנהג נסמך על שיטת הר"ש והרא"ש וכפי שהבאנו לעיל.

ג. הש"ך [ס"ק מה] הביא שהרבה אחרונים כתבו דאין כל קושיא על המנהג, ויש בזה כמה טעמים:

א. הרשב"א איירי באופן שהיו השליבות עשויים כעין סולם קודם שנקבעו במקוה, דהיה עליהם שם כלי בתלוש, משא"כ הנסרים האלה שם בנין עליהם, וכ"כ בבאר הגולה.

ב. כיון שטומאת פשוטי כלי עץ אינה אלא מדרבנן, לכן כשנקבעו במסמרות בטל מהם שם כלי.

ג. עוד כתבו הפוסקים דכל כלי שנעשה ע"מ לשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה, ונסרים אלו נועדו לשמש במקוה בקביעות.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: כתב הש"ך [סוס"ק מה] בשם שו"ת מהר"ם לובלין דבודאי אין לשנות המנהג לטבול ע"ג שליבות ונסרים של עץ שלא להוציא לעז על הראשונים, ואעפ"כ כשמתקנים מקוה או בונים מקוה חדש, יש להתקינה במדריגות של אבנים או שאר דברים שאינם ראויים למדרס.[1] (ק)

<u>סעיף לב</u>

מקור הדין הוא בתשובת הרא"ש כלל לא סי' ג [הובאה בב"י].

והנה הרא"ש כתב שני טעמים להיתר זה:

א. אף אם הצינור מקבל טומאה [כגון שהיו לו לבזבזים], מ"מ אין כאן הגזירה שלא יטבול ע"ג ספסל ולא ע"ג שאר כלים, [שבמשנה מקואות פ"ה מ"ב, הובאה בסעיף הקודם], דטעם הגזירה ההיא [כמש"כ הר"ש] הוא שמא ייקבע הכלי במקום מוצא מים וייפסלו המים מתחילה מטעם שאיבה, שלא יהא חיבור כשפופרת, ואין זה שייך לגבי סילון, שבזה בכל גווני יש חיבור.

ב. טעם נוסף כתב הרא"ש הוא שהצינור אין לו בית קיבול כיון שאין לו לבזבזין.

<u>להלכה</u>: השו"ע העתיק את הטעם השני, ואזיל לשיטתו בסעיף הקודם שפסק כהראב"ד דבכל גווני אין לטבול ע"ג כלי המקבל טומאה משום גזירת מרחצאות, ושיטה זו חולקת על הטעם הראשון של הרא"ש, וכ"כ הש"ך [ס"ק מו].

<u>סעיף לג</u>

מקור הדין הוא בגמ' דף סו: דאמר רב שמואל בר רב יצחק אשה לא תטבול בנמל, ופירש"י דהספינות שבנמל מעלות טיט וחוצץ [ועיי"ש בתום', דר"ח ור"ת לא פירשו כרש"י].

הרא"ש תמה על שיטת רש"י שאסר לטבול במקוה שיש בקרקעיתה טיט, מהא דאיתא במשנה במקואות [פ"ז מ"ז] הטביל בו את המיטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמין, ולמה לא נימא כן לגבי רגלי האדם. והביא הב"י שהר"ש כתב שבטיט היון לא נאמר דין זה, מפני שהוא נדבק טפי. [וכתב החזו"א (סי' קלג ס"ק ו) הכוונה שהמים שהיו ע"ג הרגל

ביאורים והערות

1. <u>תוספת עיון</u>

כתב הלבוש והובא בסד"ט [סוף ס"ק סו] שאם יניחו אבן ע"ג כלי המקבל טומאה המונח במקוה אפשר לטבול כך, דאין כאן גזירת מרחצאות כיון שיש היכר החוצץ בין הכלי המקבל טומאה לבין האדם הטובל.

ליקוט תשובות האחרונים

(ק) <u>טבילת כלים במקוה עם רשת</u>

כתב בשיעורי שבט הלוי דמה שעושין במקואות לטבילת כלים רשת ואין חוששין משום טבילה ע"ג כלים, אם היא רשת ניילון אין חשש, דאין הניילון מקבל טומאה, ואף אם זו רשת של מתכת עושין זאת באופן שתיבטל מתורת מקבלת טומאה [ולא פירש כיצד].

<u>טבילה ע"ג כלי במקוה שאין בו חשש ביעתותא</u>

בענין חשש ביעתותא שמחמתו אסרו בגמ' לטבול לכתחילה ע"ג כלי חרס או ע"ג בקעת, כתב בשיעורי שבט הלוי בשם המהרש"ם [ח"ג סי' שסה], שאם יש מקום במקוה שאפשר להחזיק בו ואין חשש שתיפול ה"ז מותר לטבול בו לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

נספגים בטיט העבה ובטלים אליו ואין כאן מים מקדמים]. עוד הביא הב"י בשם הר"ן [שבת פרק ו דף כט: בדפי הרי"ף] דאדם גרע ממיטה לפי שיש סדקים בין אצבעותיו והטיט נדחק שם וחוצץ, [וצ"ל שגם בזה קיים הטעם הנ"ל שהמים נספגים ובטלים לטיט הדחוק שם].

להלכה: הש"ך [ס"ק מז] הביא שסומכין להקל ולטבול בנהרות שיש בהן טיט, והטעם שבטיט רגיל [שאינו טיט היון] אין חציצה, ועוד שרוב הפוסקים נקטו דלא כרש"י ולא חששו לטיט.
עיין בדגול מרבבה שציין להש"ך לעיל [ס"ק מ] שמבואר מדבריו, שגם בטיט שאינו כטיט היון מ"מ צריכה להגביה רגליה בשעת הטבילה, והסד"ט [ס"ק ס] תמה דבטיט שאינו טיט היון בלא"ה אין חשש חציצה, דהא טיט לח אינו חוצץ [כמבואר בסעיף יד].

סעיף לד

מקור הדין בגמ' דף סו: לפירוש תוס' שם [ד"ה אשה] והרא"ש, דאשה לא תטבול בנמל משום שיראה שמא יראוה בני אדם ויש לחוש שמא תמהר ולא תטבול כראוי.

סעיף לה

גמ' נדה דף סז. אמר ר"ל האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה וכו' עד וכמניקה את בנה.

אשה ששחתה הרבה בזמן טבילתה כתב השו"ע בסתמא שבדיעבד עלתה לה טבילה, והביא י"א דאף דיעבד לא עלתה לה, והיא דעת הראב"ד בספר בעלי הנפש.
הט"ז [ס"ק לח] הקשה דהא כשנכנסה למים קודם ששחתה, כבר קידמו המים למקומות שנהיו בהם קמטים בשעה ששחתה. והנקה"כ כתב דחיישינן שדיבוק הקמטים ימנע את החיבור למי המקוה.

להלכה: המהרש"ם [ח"ג סי' טו] והערוך השולחן נקטו כהט"ז, וכן כתב בשיעורי שבט הלוי דמסתבר שדיבוק הקמטים אינו דיבוק חזק יותר מהדיבוק של כפות הרגלים לקרקעית המקוה, וכיון שאנו אומרים לגבי הרגליים שהמים מקדמים [ואינה צריכה להגביה רגליה מהקרקע בזמן הטבילה כמבואר לעיל סעיף ל] ה"ה לענין הקמטים.
ובמחלוקת שהובאה בשו"ע לגבי דין דיעבד, כתבו הסד"ט והחכמת אדם דתחזור ותטבול, אא"כ כבר לנתה אצל בעלה או שהוא שעת הדחק לחזור ולטבול. (ג)

סעיף לו

מקור הדין שצריך שיהיו המים גבוהים זרת מעל טבורה הוא בתשובת הרשב"א [שכתב זאת מסברא, דבשיעור זה יכולה לטבול בשופי בלי צורך לשחות הרבה].

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(ג) **אשה שלא יכולה לעמוד בשעת טבילתה**

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ט סי' קעו אות ז] דאשה חלשה או נכה הוי כשעת הדחק, וטובלת בישיבה.

קנין הלכה

מראי מקומות

בשיעור זרת נאמרו כמה שיטות:

א. בבאר הגולה שכתב ששיעור זרת הוא חצי אמה של ו' טפחים דהיינו ג' טפחים.

ב. בתום' [עירובין דף כא. ד"ה אחד] כתבו דמסוגיית הגמ' שם משמע דזרת הוא חצי אמה דהיינו ג' טפחים, והוסיפו דבפיוט לפרשת שקלים שייסד ר' אלעזר הקליר מבואר דזרת היינו שליש אמה.

בתשובת הרשב"א [ח"א סי' תקי וח"ב סי' רלג] איתא דזרת היא חצי אמה של ה' טפחים, דהיינו שנים וחצי טפחים.(ג) וכתבו האחרונים, דכמו כן יש להקפיד שלא יהיו מי המקוה גבוהים מעל לראשה שאז יש לחוש לביעתותא, ולכן כתב בספר דברי מלכיאל לעשות מדריגה רחבה ד"ט על ד"ט שעליה יעמדו הנשים הנמוכות ויטבלו. [וכתב בשיעורי שבט הלוי, דאף שבשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' צז) הקפיד מאד שלא יטבלו על מדריגה מחשש קטפרס, מ"מ לא קיבלו הוראה זו וכבר בימיו רבו גדולי עולם שערערו על חומרא זו]. ומי המקוה יהיו כזרת מעל הטבור של אשה בינונית.(ד)

לענין נשים גבוהות, כתב הסד"ט [ס"ק עה] והחכמת אדם [כלל קכא ס"ט], שאם אין גובה המים כשיעור זרת מעל הטבור שלה צריכה לחפש מקוה אחר, ולא תסתמך על עצות אחרות כגון טבילה בשכיבה אלא בשעה"ד שאין מקוה אחר.(ה)

<u>סעיף לז</u>

מקור הדין הוא ברבינו ירוחם ובתשובת הר"ן בשם הגאונים.

וכתב הר"ן בתשובה דעיקר הקפידא במשנה הוא שלא תקפל עצמה קצתה על קצתה.

ועיין בהגר"א [ס"ק מג] דגם טבילה בשכיבה מיקרי דרך גדילתה.(ו)

<u>סעיף לח</u>

עיקר דין זה נתבאר לעיל סעיף כז.

עיין בשיעורי שבט הלוי שכתב דשכיחי נשים [ובעיקר כלות] המפחדות בשעת טבילה, וקופצות פיהן או עיניהן בחוזקה, וצריך להזהירן שלא יעשו כן.

ליקוט תשובות האחרונים

(ג) <u>שיעור זרת הנהוג בזמנינו</u>

עיין בשיעורי שבט הלוי שהביא שהמנהג להקל בשיעור י' גודלים שהוא כד ס"מ, והחזו"א הורה כה ס"מ.

(ד) <u>שיעור עומק מי המקוה</u>

כתב בעל הקהילות יעקב בספר שיעורין של תורה שראוי לעשות שמי המקוה יהיו עמוקים כ: 120 ס"מ שבזה יש שיעור זרת מעל הטבור של אשה בינונית, וכן כתב בספר מראה כהן [פרק ששי הערה עט] דנהגו כן בירושלים ע"פ הוראת הגר"ש סלנט.

(ה) <u>ההנהגה למעשה בנשים גבוהות</u>

כתב בספר מראה כהן [פרק ששי הערה עט] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר שליט"א, שאשה גבוהה תטבול כל גופה ב' פעמים, שבזה המים מקדימין לכל הקמטים, ולכן אף אם תשחה מעט יותר מהרגיל אמרינן דהמים מקדימין, כדברי הט"ז [ס"ק לח].

(ו) <u>באופן הטבילה למעשה</u>

כתב בערוך השולחן דא"צ לטבול דוקא כמבואר בשו"ע ששוכבת כשפניה כלפי מטה, אלא ה"ה דיכולה לטבול כשהיא מושכבת על צידה. ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אלא] כתב דלכאורה צ"ע, דהא באופן זה מודבקת הזרוע שתחתיה לגופה, ולמה יוכשר כך לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף לט

גמ' דף סז. א"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה, ותוס' ד"ה פתחה [השני].

התוס' [ד"ה פתחה] כתבו דבפירוש ר"ח ובמקצת ספרים גורסים אחר זה דלית הילכתא ככל הני שמעתתא, דכי איתמר ה"מ לטהרות אבל לבעלה טהורה, אמנם רש"י לא גרס כן. וכתבו התוס' והרא"ש דיש להחמיר בזה.

ועיין לעיל [סעיף ז] גבי לפלוף יבש שבעין שהובאה המחלוקת בין הראשונים בגירסא זו של הגמרא, וכתב הש"ך [ס"ק יג] דלכתחילה יש להחמיר ולטבול שנית, [דאף להראשונים הסוברים שהגמ' נאמרה רק לטהרות מ"מ לכתחילה גם לענין בעלה מחמרינן כטהרות], אך אם אי אפשר לטבול שנית יש לסמוך על הראשונים האלו להכשיר את הטבילה. [וע"ע בש"ך (ס"ק מט) לגבי אשה ששחתה ביותר או זקפה ביותר בשעת הטבילה].

ובסעיף זה הביא השו"ע דאם פתחה עיניה ביותר י"א דלא עלתה לה טבילה, וציין הרמ"א דהן שתי דיעות בטור, והיינו מחלוקת הראשונים הנ"ל בגירסת הגמרא. וגם בנידון דידן כתב הסד"ט [ס"ק עב] דאם אי אפשר לה לטבול שנית מותרת. ובשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' צז וסי' קא] כתב דבדיעבד תחזור ותטבול, אך בלנתה עם בעלה ראוי לסמוך ולהקל.

ובטעם הסוברים דעצמה עיניה ביותר עלתה לה טבילה בדיעבד, מצאנו ב' סברות:

א. הש"ך [ס"ק נא] הביא בשם הר"ן דקמטים הנוצרים בעת עצימת עינים אינם מעכבים מלבוא בהם מים.

ב. הב"י הביא בשם רבינו ירוחם דקמטים אלו הוו כקמטים במקום שדרכן להיות שם, דדינם ככבית הסתרים ובית הקמטים דא"צ ביאת מים, וסגי בראויים לביאת מים.

סעיף מ

מקור הדין שצריכה שתעמיד על גבה אשה שתראה שכל שערותיה נטבלות במים, הוא ברשב"א בתורת הבית וברא"ש פ"י דנדה, והובא בב"י.

עיין בהגר"א שכתב דנכרית אינה נאמנת כלל, ולגבי קטנה ישראלית כתב שאף שבעלמא בדרבנן מאמינים לקטנה, מ"מ בדאיתחזק איסורא אין מאמינים.[2]

ביאורים והערות

2. עיין שו"ת רעק"א [סי' קיד, הובא בפת"ש ס"ק כב] שכתב דמדוייק מלשון הטור, דאם טבלה ללא אשה עומדת על גבה לא עלתה לה טבילה, אמנם משמע דלא פסיקא ליה שהחשש הוא מהתורה.

עיין סד"ט [ס"ק עט] בשם המהרש"ק שאם האשה זריזה לתפוס שערותיה בידיה ולהכניסן למים ואח"כ לפתוח ידיה, יכולה לטבול כך בשעת הדחק.

כתב בשו"ת אג"מ [יו"ד סי' קה] שאשה מומרת למצות טבילה אינה נאמנת לעמוד על הטבילה, דאף שקיי"ל [סי' קיט ס"ז] שהחשוד על הדבר נאמן להעיד לאחרים, מ"מ בש"ך [שם ס"ק יח] מבואר דהיינו דוקא בחשוד שאינו מועד לעבור על העבירה הזו, אבל במועד לכך אינו נאמן. ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים לסעיף זה ד"ה צריך] שהביא דבחידושי רעק"א [סי' קכז ס"א] וכן בחוו"ד [סי' קיט] תמהו על הש"ך, ודעת הבכור שור והחוו"ד להלכה דאף מומר נאמן להעיד לאחרים אם אין לו שום הנאה או ריוח מעדותו. וכתב בספר בדי השלחן [שם] דמ"מ יש להחמיר בזה [שלא תעמוד על גבה של הטובלת אשה המועדת לעבור על טבילה] ע"פ דברי החק יעקב [סי' תמח ס"ק יד], דכהיום אין המומרים עושין לתיאבון אלא כולם כפורקי עול, ולכן אין סומכין האידנא על חזקה דלא שביק היתירא ואכיל איסורא.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף מא

בגמ' לפנינו לא הובאה מימרא בדין המפשלת בנה לאחורה, אך תוס' [דף סז. ד"ה נתנה] הביאו מפירוש ר"ח שגרם זאת, ופירשו הטעם כמבואר בשו"ע דחיישינן שמא נדבק בו טיט וממנו בא אליה.

עיין ש"ך [ס"ק נג] שציין לדברי הב"ח [סוס"י קצט] שכתב דלהלכה עלתה לה טבילה. והנה טעמו של הב"ח שם הוא דדוקא בנתנה תבשיל לבנה חששו, משום דעשוי לידבק בה, אבל דברים שאינם עשויים לידבק לא חיישינן בהו, דתלינן דאם נתלכלכה בהם כבר נשטפו, ועיקר סמיכתו של הב"ח הוא ממשמעות כל הפוסקים שלא הביאו דין זה. והלחם ושמלה [סי' קצח ס"ק לט] תמה דדין זה מבואר בדברי הבה"ג והרמב"ם [פ"ב מקואות הי"ב] והראב"ד [בעלי הנפש] והרא"ש, וא"כ מסתמא טפי יש להחמיר בזה.

להלכה: כתב בלחם ושמלה שצריכה לחזור ולטבול, אמנם אם לנתה אצל בעלה היקל בספר טהרת ישראל שלא תחזור ותטבול.

סעיף מב

מקור הדין דנכנסו אבנים וצרורות בין סדקי אצבעותיה חוצצין הוא ברמב"ם פ"ב מקואות ה"ח.

עיין בב"י שכתב שבתוספתא איתא דר' עקיבא אמר דאין חוצצין, וכנראה הרמב"ם הבין דרק ר"ע ס"ל הכי ורבנן פליגי, ופסק כרבנן. עוד הוסיף דר"ע ביאר דבריו משום דהוי כבית הסתרים, וא"כ מוכח שר"ע סבר דבית הסתרים א"צ אף שיהא ראוי לביאת מים, ואנן קיי"ל דבית הסתרים צריך להיות ראוי לביאת מים.

וכתב החכמ"א דבין סדקי אצבעותיה היינו בין אצבעות הרגליים, וכ"כ האב"נ [סי' רנא], והיינו דמ"ל דבין האצבעות הרגליים נידון כבית הסתרים שדרך האצבעות להיות צמודות [והוי לכל הפחות כעין בית הקמטים]. גם הראב"ן [סי' שכו] כתב דבין האצבעות הוי בית הסתרים. [ועיין גם בחזו"א (יו"ד סי' קלג ס"ק ו) לענין הדין המבואר (סעיף לג) שלא תטבול במקום טיט, והובאה שיטת הראב"ד והרמב"ן שהטעם משום שהטיט נכנס בין אצבעות הרגליים, וכתב החזו"א דיש בזה חציצה משום דבין האצבעות הוי כבית הסתרים, א"נ אפשר דהוי כמקום גלוי].

סעיף מג

מקור הדין דאספלנית חוצצת בבית הסתרים הוא בתוספתא דמקואות, והובא ברמב"ם ובב"י.

מקור הדין שצריכה להטיל מים קודם הטבילה הוא בראב"ן שהובא בשערי דורא, והובא בב"ח.

ועיין בהגר"א שציין דהמקור הוא בגמ' נדה [דף מג.] במ"ר של זבה שנעקרו בעודה זבה וטבלה קודם שיצאו מגופה, דנסתפקו בגמ' אם טמאים או טהורים. ובהג"ה לשערי דורא תמה ע"ז דהספק הוא בדיני מעיינות הזב ולא בדיני חציצה, וכתב הגר"א דלפי"ז לכאורה מוכח בגמ' איפכא דאף שעצרה עצמה אין כאן חציצה.

ועיין בב"ח שהביא דבהג"ה ש"ד דן לומר שהטעם משום שאם עוצרת עצמה עלולים להיות קמטים במקום הנקב, ומ"מ כתב הש"ך דבדיעבד אינו מעכב.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הרמ"א שצריכה לנקות צואת החוטם, עיין לעיל [סעיף ז] שהבאנו דברי הרמ"ע מפאנו המובאים בחי' רעק"א שכתב דרק המקום הסמוך לשפתי האף חוצץ, אך יותר גבוה הוי בלוע כיון שאינו מתגלה לעולם. והחכמ"א [כלל קכא ס"א] כתב דצריכה לנקות מה דאפשר, אך מה שיש בגובה החוטם א"צ להוציא, וביאר הטעם [סי' קיט סי"ז] דהוא משום דהוי בלוע, וציין לדברי הרמ"ע מפאנו.

סעיף מד

מקור הדין של שערות סמוכות למכה וכו' הוא בתוספתא דמקואות, והובא ברמב"ם ובב"י. והגירסא הנכונה היא היתה בה שערה אחת או שתים חוץ למכה וראשן נדבק למכה.

וכתב הד"מ הטעם שחוצץ הוא משום שרוב בנ"א מקפידים ע"ז, ולכן אף אם היא אינה מקפדת הוי חציצה וכדלעיל [סעיף א].

סעיף מה

מקור הדין של אבק שע"ג רגליו הוא בתוספתא דמקואות, והובא ברמב"ם ובב"י.

ועיין בב"י דנחלקו הרמב"ם והר"ש בגירסת התוספתא, דלפי הרמב"ם אין זה לעיכובא בדיעבד, ולהר"ש הוי לעיכובא אא"כ שפשפה או טבלה בחמין, ואלו הן ב' הדיעות שבשו"ע.

סעיף מו

מקור הדין הוא בגמ' ביצה דף יח: נדה מערמת וטובלת בבגדיה, וכ"כ הרמב"ם [פ"א מקואות ה"ז] והרא"ש בהלכות מקוואות [סי' כח].

עיין בש"ך [ס"ק נו] שכתב דנראה דוקא בבגדים רפויים ולא במהודקים לגופה.[3] (ז)

ביאורים והערות

3. <u>תוספת עיון</u>

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה בבגדיה] שהביא מספר שערי טוהר שכתב דאשה שטבלה כשיש נעליים או גרביים לרגליה, לא עלתה לה טבילה, והטעם משום שעומדת ע"ג דבר המקבל טומאה, ונתבאר [סעיף לא] שחז"ל גזרו שלא לעמוד בזמן הטבילה על דבר המקבל טומאה אטו טבילה בכלים. אך הביא שהבית מאיר כתב דהגזירה הזו היא דוקא כשהדבר המקבל טומאה כבר נמצא במקוה ובא לטבול או להטביל על גביו, אבל באופן שמביא את האדם הטובל [או כלי שבא לטובלו] ע"ג דבר המקבל טומאה, כגון אשה שהטבילוה ע"ג סדין אין בזה גזירה, וכ"כ מהר"י ברונא. [אמנם הש"ך לעיל (ס"ק לו) הביא את תשובת משאת בנימין שחלק על המהר"י ברונא ואסר לטבול ע"ג סדין].

ליקוט תשובות האחרונים

(ז) <u>טבילה בבגד המהודק לגוף</u>

עיין תשובת מנחת יצחק [ח"ד סי' לה] שכתב דאין לטבול בבגד המהודק היטב כגון בגד ים, ואם טבלה לא עלתה לה טבילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף מז

מקור הדין הוא ברוקח המובא בב"י.

עיקר החידוש שיש בדבריו הוא שאותן כינים שאי אפשר להסירן לא חייצי אף שהיא רוצה מאוד להסירן. ועיין בהגר"א [ס"ק נג] שכתב הטעם כיון דרביתיה הוא ואינה מקפדת, ובלשון הרוקח לא כתב דהיינו רביתיה רק דאינה מקפדת. [ואולי הגר"א למד דהטעם הוא משום דהיינו רביתיה, משום שהרוקח הביא בהמשך את הדין של נכרית מעוברת שנתגיירה, ושם ביארו בגמ' ביבמות (דף עח) דהוא משום דהיינו רביתיה ולכן אין חציצה]. ויש שביארו כוונת הרוקח דענין "מקפיד" הוא שמקפיד להסירם ולכן אינו בטל לגופו, והיינו דוקא כשאפשר להסירו, משא"כ הכא שאינו יכול להסירו ועל כרחו נשארים הם על גופו הרי הם בטלים אליו.(מ)

סעיף מח

גמ' חולין דף לא. אתמר נדה שנאנסה וטבלה וכו' עד דלמא ביושב ומצפה עסקינן אימתי יתלש הגל. דף לא: היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה עד שירדה להקר.

בגמ' נחלקו רב ור' יוחנן, רב אמר דלא בעינן כוונה לטבילה ור' יוחנן הצריך כוונה [וכתב הרשב"א דלר' יוחנן ה"ז מעכב מן התורה].

ולהלכה נחלקו בזה הראשונים:

א. הרמב"ם והסמ"ג והר"ן פסקו כרב דא"צ כוונה.

ב. הרשב"א ורבינו ירוחם והרוקח פסקו כר' יוחנן.

השו"ע פסק כהרמב"ם להקל והרמ"א הביא דיש מחמירין, וסיים דיש להחמיר לכתחילה.4

עיין ש"ך [ס"ק ס] שהביא מהגמ' בחולין [הנ"ל] דאף למ"ד דטבילה שלא בכוונה לא מהניא, מ"מ אם אנסתה חבירתה והטבילתה מהניא כוונה דחבירתה. ועיין בפת"ש [ס"ק כח] שהביא מהחמודי דניאל [כת"י] שכתב דלכאורה נראה דוקא חבירתה אבל איש לא מהני, ורבים תמהו על הוראה זו דאמאי לא תועיל כוונת איש שהטביל אותה בעל כרחה. ועיין בספר לבושי עוז שהביא דבחמודי דניאל שנמצא בזמנינו כתוב דין זה על מש"כ הרמ"א שאחר הטבילה תפגע בה חברתה ולא דבר טמא וכו', וע"ז כתב החמו"ד דלכאורה נראה דוקא חבירתה אבל איש לא מהני.

ביאורים והערות

4. תוספת עיון

כתב הרמב"ן [חולין דף לא.] דמחלוקת זו אם טבילה בעיא כוונה אינה קשורה למחלוקת אם מצוות צריכות כוונה, דטבילה [ושחיטה] אינן חובה בעצמן אלא הם מכשירים לדבר אחר, ואילו הנידון של מצוות צריכות כוונה הוא במצוות שהן עצמן מחוייבות כגון תקיעת שופר. וכתב הרמב"ן דיש צדדים לכאן ולכאן, דאף רב דס"ל דטבילה לא בעיא כוונה יכול לסבור דמצוות בעו כוונה, וכן איפכא, ריו"ח דס"ל דטבילה בעיא כוונה יכול לסבור דמצוות א"צ כוונה. ועיין בשו"ת שבט הלוי [ח"ד סי' ט] שהאריך בביאור הדברים.

ליקוט תשובות האחרונים

(מ) **הוצאת כינים מתות וביצי כינים**

כתב בשיעורי שבט הלוי דכאשר יש כינים מתות וביצים, יש לסרוק ולהוריד מה שיכולים ואם עשו כן אין השאר חוצץ.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן קצט

סעיף א

גמ' בבא קמא דף פב. ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא עד ע"ב ואתא איהו ותיקן חפיפה. גמ' נדה דף סו: ואמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו עד מקום הראוי לביאת מים בעינן.

ענייני ההכנה לטבילה נחלקים לכמה דרגות חיוב:

א. מן התורה חייבת לעיין בכל גופה ובשערה [גמ' ב"ק דף פב.].

ב. תקנת עזרא היא לחוף שיער ראשה ולסרקו במסרק, וכן לחוף כל מקום שיער שבגופה ולפספסו ביד.

ג. רחיצת כל הגוף לרוב הראשונים אינה כלולה בתקנת עזרא, ומ"מ כבר נהגו בנות ישראל לרחוץ כל הגוף קודם טבילה, [ולדעת רבינו שמעיה בשם רש"י רחיצת הגוף כלולה בתקנת עזרא].

ד. בגמרא מבואר דמן הראוי להדיח בית הקמטים ובית הסתרים במים, משום שרגיל להצטבר שם יותר לכלוך וזיעה.

<u>חובת העיון בגופה</u>

כתב הט"ז דהואיל והחובה לעיין בגופה היא מן התורה, לכן גם במקרים שהקלו חז"ל להרחיק החפיפה מהטבילה כגון הטובלת בליל שבת, מ"מ תעיין בגופה בסמוך לטבילה.

כתב הסד"ט [סי' קצח ס"ק נא] דהעיון בגופה דמעכב בדיעבד, היינו אף באופן שעיינה ברוב גופה ולא עיינה במיעוטו.

כתב הט"ז [ס"ק ד] שאם רוחצת גופה וחופפת אותו הרי זה מועיל גם במקום עיון, וז"ל [בסוף הדברים]: ודבר פשוט הוא שאם היא מעיינת ובודקת עצמה בשעת החפיפה דיה בזה, וא"צ בדיקה מיוחדת דוקא עכ"ל.

והסד"ט [ס"ק ב] כתב דמלשון השו"ע משמע שאין לסמוך על החפיפה לחוד אלא צריכה גם עיון, אמנם סיים שאם תרצה תוכל לעשות את העיון והבדיקה בשעת החפיפה.

ולכן למעשה בשעת הרחיצה וחפיפת הגוף והשיער, יש לנהוג לעיין וליתן לב שלא נשארת שום חציצה, וה"ז מועיל גם לפי הסד"ט.(ט)

<u>תקנת חפיפה</u>

עיין בלשון הרמב"ן [הובא בש"ך ס"ק א] דענין החפיפה כולל שני עניינים:

א. רחיצת השיער והעברת הזוהמא.

ב. סריקה במסרק או פספוס ביד.

ועיין בפרישה [ס"ק ב] שכתב דעיקר החפיפה הוא רחיצת השיער והעברת הזוהמא ממנו.

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(ט) <u>חובת העיון הנצרכת בשער מהתורה</u>

כתב בספר חוט שני שחובת העיון מדאורייתא בשיער הוא לבדוק שאין השיער קשור או דבוק, וזה אפשר לדעת במישוש קל, [ומתקנת עזרא בעינן דוקא סריקה ופספוס].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>סריקת שיער הראש במסרק</u>

הש"ך [ס"ק א] הביא לשון הרמב"ן והרשב"א שמבואר דגם פספוס ביד מהני, וסיים הש"ך דעכשיו נהגו לסרוק שיער הראש במסרק.

ועיין בסד"ט [ס"ק ו] שהביא תשובת שבות יעקב שמבואר מתוך דבריו דאין הסריקה במסרק מעכבת. וכתב החכמ"א [כלל קכ ס"ב] דהשבו"י איירי דוקא באשה המסופקת אם סרקה במסרק, אבל אם בודאי לא סרקה הניח החכמ"א בצ"ע אם אפשר להקל בה, [אפילו אם לנתה אצל בעלה].(י)

כתב הסד"ט [ס"ק יג] דהסריקה מועילה רק בשיער רטוב ולא בשיער יבש.

עיין פת"ש [ס"ק ב] שהביא תשובת נוב"י שמבואר מדבריו שאם מסופקת אם סרקה צריכה לחזור ולחפוף ולטבול, ואין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא כיון שיש לה חזקת איסור, ועוד דהוי דבר שיש לו מתירין.(יפ)

<u>סעיף ב</u>

גמ' דף סו. [בסוף] אמר רבא כו' עד ע"ב ומשרו מזייא.

בביאור החסרון של מים קרים, כתב רש"י שם דהקרים מקשין השערות ואין לכלוכן עובר. והרמב"ם כתב דהקרים מסבכין את השיער, והשו"ע העתיק את לשון הרמב"ם. ונפק"מ דאפילו אם כבר חפפה בחמין וסרקה, אסורה עתה לשטוף השערות בקרים משום דלפי הרמב"ם עלול השער להסתבך שוב.(יג)

מן הדין אין צריך סבון.

לענין חמי חמה רוב הראשונים כתבו שדינם כחמין וכן פסק השו"ע. [ודלא כר"ח המובא בראי"ש שכתב דאין לחוף בחמי חמה].(יג)

בדיעבד אם חפפה במים קרים וראתה שלא נסתבך שערה, כתב החכמ"א שרשאית לטבול. ובספר מקור חיים כתב שאם עדיין לא טבלה, תחזור ותחוף בחמין.

לענין מים פושרין, כתב החכמ"א שגם זה מועיל ודלא כהמהר"ם שיק שאסר בפושרין. וכתב בשיעורי שבט הלוי שבדיעבד בודאי שפיר דמי בפושרין הנוטים לחמימות, וכן אם אין מקוה אחר.

ליקוט תשובות האחרונים

(י) **<u>חפיפת הריסים וגבות העיניים</u>**

כתב בספר לבושי עוז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דהריסים וגבות העיניים אינם בכלל תקנת חפיפה, וא"צ שם סירוק ולא פספוס ביד.

(יפ) **<u>פספוס השער בשבת</u>**

עיין בשיעורי שבט הלוי שכתב דאם סרקה מערב שבת שיער ראשה ושכחה לפספס שאר מקומות שיער בגופה, רשאית לעשות זאת בשבת כיון שאין זה פ"ר שפספוס השיער משיר שערות, וכמבואר במשנה [במסכת נזיר] דנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק.

(יג) **<u>רחיצה במים חמים לנשים שמזיק להם</u>**

כתב בשיעורי שבט הלוי שמעוברת לא תעשה אמבטיה של חמין כיון שעלול להזיק לעיבור.

ועוד הוסיף דיש נשים שמים חמים ביותר גורמים להם ראיית דם, וצריכות להיזהר שלא לרחוץ במים חמים כל כך.

(יג) **<u>מים מהדוד שמש</u>**

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ה סי' קיב] דבא"י נוהגים להשתמש בחמין של דוד שמש כיון שהם חמין ביותר כמו אש, והפוסקים לא חששו לשיטת הר"ח.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ג

גמ' דף סז: אמר רב הונא אשה חופפת באחד בשבת עד המשנה דף סח.

במסקנת הסוגיא הובאו ב' פסקי הלכה סותרים, באחד מהם מבואר דאשה חופפת ביום וטובלת בלילה, ובשני, אשה לא תחוף ביום ותטבול בלילה. ואמרו ע"ז בגמרא, הא דאפשר הא דלא אפשר. ונחלקו רש"י והשאילתות בביאור הגמרא:

א] רש"י פירש דראוי לחוף ביום כדי שלא תהא מהומה לביתה, ורק בדלא אפשר חופפת בלילה.

ב] השאילתות פירש דצריך לחוף בלילה כדי שלא יהא הפסק זמן בין החפיפה לטבילה, אמנם בדאי אפשר, חופפת ביום אף שאינו סמוך.(יד)

דעת הרי"ף והרמב"ם כהשאילתות וכן פסק השו"ע, אמנם הוסיף השו"ע דמנהג כשר שתתחיל לחוף ביום ותעסוק בחפיפה עד שתחשך ואז תטבול. והמקור לזה הוא בתוס' שכתבו לנהוג כן, כדי לחוש גם לדעת רש"י שתחוף ביום כדי שלא תהא מהומה לביתה. והש"ך [ס"ק ו] כתב דהעיקר כדעת רש"י, ולשיטתו יש להקפיד יותר על חפיפה ביום מאשר על סמיכות חפיפה לטבילה.(טו)

ובביאור מה שאמרו בגמ' דאם "לא אפשר" רשאית לחפוף בלילה ולטבול בלילה [לפי רש"י], ברש"י איתא דהיינו כשהטבילה למוצאי שבת, וכך הביא הרא"ש, והיינו דלחוף מערב שבת ולטבול במוצאי שבת הוי הרחקה גדולה מדי וגם לרש"י אינו ראוי, ולכן בכה"ג חופפת במוצאי שבת.

והש"ך חלק ע"ז וכתב, דלשון "לא אפשר" מתייחסת לסוגיא דלעיל [דף סז:], לציור שחלו ב' יו"ט אחרי השבת, שאז כשחופפת מע"ש וטובלת בליל יו"ט שני הרי זו הפלגה גדולה מדי, ורק לענין זה אמרו דמודה רש"י דחופפת בלילה.

ועיין לקמן [סעיף ד] שהש"ך אזיל [ס"ק ט] לשיטתו דכשחלה טבילה במוצאי שבת מן הדין צריכה לחוף מע"ש, ולא כדכתבו הטור והרמ"א דרק מנהג יפה הוא.

אשה שחפפה ביום שלא בסמוך לערב, כתב הסד"ט [וכן הוא בלחם ושמלה] שלפי השאילתות צריכה לחזור ולחוף בלילה בסמוך לטבילה, וכך כתב הבעל המאור. אמנם הרמב"ן כתב שבדיעבד אם כבר חפפה ביום מה שעשתה עשוי.

והביאו הש"ך והמהרש"ל תקנת מהר"ם פדוואה ומהר"ם מינץ שבמקומות שיש חוסר צניעות אם תכנס לבית הטבילה ביום, אפשר להכנס בלילה ובלבד שתעסוק בחפיפה שעה אחת, והיינו שתעסוק בזה במתינות גדולה.

ליקוט תשובות האחרונים

(יד) **שיעור זמן של סמוך**

בשיעור סמוך שלפי השאילתות יש להקפיד, עיין בשיעורי שבט הלוי שהביא דבעלמא סמוך היינו כחצי שעה כגון בנידון דסמוך למנחה, אך בנידון דחפיפה וטבילה הביאו המהרש"ם [דעת תורה] והשו"ת שואל ומשיב את דברי היראים שכתב דקבלה מאבותינו דתוך ג' שעות מיקרי סמיכה, וסיים דלכתחילה יש לסמוך ממש. [ועיין מה שכתבנו להלן (סעיף ה) דמהגמרא מוכח דלפי השאילתות אין שיעור סמיכות ג' שעות].

(טו) **ביטול לימודו כדי לעשות החפיפה ביום**

כתב בשיעורי שבט הלוי שאברכי כולל צריכים לשוב לביתם כדי שתוכל האשה לקיים המנהג הכשר שבשו"ע, שתתחיל לחוף מבעוד יום ותעסוק בחפיפה עד שתחשך. ובספר חוט שני כתב דאם לומד בחברותא אין לו לבטל מלימודו, ואם לומד לבדו מותר לבטל.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב בשיעורי שבט הלוי דשיעור שעה זה הוא שעה ממש אחד מכ"ד ביממה, והוסיף דהיו גדולים שכתבו דלכה"פ חצי שעה מעכב, ואין להקל כן אלא בשעה"ד גדול. עוד כתב דשיעור שעה היינו עם כל צרכי החפיפה והרחיצה וגזיזת הצפרניים וכו'.(טז)

סעיף ד

גמ' דף סז: אמר רב הונא אשה חופפת באחד בשבת עד שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת. דף סח. דרש רבא אשה חופפת עד המשנה.

השו"ע לשיטתו [סעיף ג] נקט כהשאילתות דחופפת וטובלת בלילה, והרמ"א הביא מהטור דמנהג יפה לחוף בע"ש. ועיין בב"י ששורש המנהג הוא בשיטת רש"י, ואף שגם לרש"י מבואר בגמ' דאם אי אפשר חופפת במוצ"ש, מ"מ כתב הב"י דמה דאפשר לתקן מתקנינן, והש"ך סובר דהוא מעיקר הדין.

מש"כ הרמ"א שגם במוצאי שבת תחוף מעט, עיין ט"ז [ס"ק ז] שכתב דזה אף לפי השאילתות דם"ל דבעלמא עיקר החפיפה במוצאי שבת, דמ"מ אם חפפה היטב בע"ש די מעתה לעשות חפיפה מועטת במוצ"ש.

ועיין בשיעורי שבט הלוי שכתב דהמנהג לעשות חפיפה גמורה מע"ש [עם סריקה כדין], וסריקה גמורה במוצאי שבת [עם מעט חפיפה קודם לכן], וסיים דמ"מ בקיץ שיש זיעה מסתבר שיש לחוף יותר גם במוצאי שבת.(יז)

סעיף ה

מקור הדין של טבילה בליל שבת הוא בגמ' דף סח. שאמרו "הא דלא אפשר", ולפירוש השאילתות קאי על טבילת ליל שבת שא"א לסמוך לה את החפיפה, כיון שא"א לחוף בליל שבת. [ומזה מוכח לכאורה דלא כמש"כ לעיל (סעיף ג) בשם המהרש"ם והשו"מ בשם היראים, שהשיעור של סמיכות חפיפה לטבילה הוא ג' שעות, דא"כ למה א"א לחוף בתוך ג' שעות קודם הטבילה]. עיין בט"ז [לעיל ס"ק ג] שאף באופן שהקלו שלא להסמיך החפיפה לטבילה כגון בערב שבת, מ"מ תעיין בגופה ובשערותיה בסמוך לטבילה.

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(טז) **<u>שיעור זמן החפיפה לכתחילה במקום הדחק</u>**

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' קא וח"ג סי' קכט] דבמקואות שבערים הגדולות, שיש נשים רבות שבאות לטבול ואי אפשר שתשהה כל אחת שעה בחפיפה, יש להסתפק מה עדיף אם לחוף בבית, [ולחזור ולחוף במקוה כתקנת האחרונים שתהא חפיפה במקום הטבילה], או לקצר את השהייה בחפיפה. וכתב דאם יש שהות לכל אשה חצי שעה לעסוק בחפיפה עדיף לחוף במקום הטבילה.

(יז) **<u>זמן חפיפה לאשה שאבילה עד שבת בבוקר</u>**

אשה שחלה טבילתה במוצ"ש והיא אבילה ר"ל עד שבת בבוקר, כתב בשו"ת פנים מאירות [סי' ח] דאפ"ה תחוף מערב שבת, כיון שאין זו רחיצה של תענוג. והסד"ט [ס"ק כ] כתב דבכה"ג ראוי שלא לחוף אלא במוצ"ש, כיון שהחפיפה מע"ש אינה אלא מנהג יפה.

<u>זמן חפיפה כשהטבילה במוצאי ט"ב</u>

כשחל ליל טבילה במוצאי ט"ב, כתב הרמ"א [סי' תקנא סעיף טז] דרק אם א"א לחוף במוצאי ט' באב תרחץ ותחוף מערב ט"ב, אך אם אפשר לעשות החפיפה במוצאי ט"ב לא תרחץ מעט"ב. ועיין בה"ל [שם ד"ה אם] שהביא מהדגמ"ר שכתב דהרמ"א לשיטתו, דס"ל [סי' קצט ס"ד] דרק מנהג יפה הוא לרחוץ מער"ש, אבל להש"ך שהוא מעיקר הדין גם כאן תחוף בערב ט"ב.

להלכה כתב בשיעורי שבט הלוי דנראה להחמיר כהסד"ט, בין לענין אבילות ר"ל ובין לענין ערב ט"ב.

קנין הלכה

מראי מקומות

עיין בסד"ט ובחכמ"א שכתבו דאין לאכול סעודת שבת בין החפיפה לטבילה.
עיין בקונטרס אחרון בשו"ת מהרי"ל דיסקין [אות קנ] שהביא מהלבושי שרד שכתב, דאשה ששכחה מלסרוק מערב שבת אין לה תקנה ואינה יכול לטבול, וכתב מהריל"ד דנראה דיש תקנה לסרוק ע"י נכרית. [נראה כוונתו דהו"ל שבות דשבות במקום מצוה, דסריקה אינה אלא תלישת שערות כלאח"י, א"נ הוי משאצל"ג]. ויש להוסיף דלדברי הפוסקים שנקטו לדינא כהרמב"ן והרשב"א המובאים בש"ך [ס"ק א], דגם לשיער הראש סגי בדיעבד בפספוס, ה"נ אפשר לפספס בליל שבת, ומוכח דהלבושי שרד ומהריל"ד נקטו שסריקה במסרק היא לעיכובא.

סעיף ו

מקור הדין בגמ' דף סז: שהובא לעיל בסעיפים הקודמים.

עיין בש"ך שמבואר מדבריו שאשה זו החופפת בע"ש וטובלת במוצ"ש שהוא יו"ט, צריכה לעיין בכל גופה ושערה ב' פעמים, האחת בזמן החפיפה מע"ש שלא להפריד העיון מהחפיפה, והשנייה בזמן הטבילה בליל יו"ט.
מה שהצריך השו"ע שבמוצ"ש שהוא ליל יו"ט תדיח בית הסתרים במים חמים, כתב הגר"א [ס"ק כ] הטעם משום שגם זה בכלל החובה לעיין בגופה.(יח)
כתב הסד"ט [ס"ק יח], שלא הקלו אלא עד ג' ימים, דהיינו חפיפה ביום ד' וטבילה בליל שבת [כשחלו ב' יו"ט בחמישי וששי], אבל אם חלה טבילתה במוצאי שבת וא"א לה לחפוף אז, לא סמכינן על חפיפת יום ד', אלא תדחה הטבילה.

חימום מים ביו"ט לרחיצת מיעוט הגוף

בשו"ע מבואר שיכולה להדיח בית הסתרים בליל יו"ט בחמין, ועיין ש"ך [ס"ק יב] שהביא דבשו"ת משאת בנימין חלק ע"ז וסובר דלא הותר חימום מים ביו"ט אלא לרחיצת פניו ידיו ורגליו, ולא לרחיצת חלקים אחרים מהגוף אף אם הם מיעוט, והוסיף דאף אם כבר חיממו אסור לרחוץ בהן. והביאור הלכה [סי' תקיא ס"ב ד"ה אבל] האריך בשאלה זו, והביא דברשב"א [שבת דף לט:] מבואר להקל כהשו"ע. וכתב בשיעורי שבט הלוי דכן יש להורות.

ליקוט תשובות האחרונים

(יח) **הכנה לטבילה בשבת ויו"ט**

כתב בשיעורי שבט הלוי דמסתבר שאין לעשות את ההכנות לטבילה ביום השבת, כיון שיש בזה הכנה משבת לחול. ולענין עשיית הכנות ביו"ט כאשר מוצאי יו"ט הוא ליל שבת אם מהני בזה עירוב תבשילין, כתב שהדבר תלוי במחלוקת. [דשיטת הר"ן שאין עירוב תבשילין מתיר אלא צרכי סעודה ולא שאר הכנות, והמהרי"ל כתב דע"ת מתיר גם חיפוש הפרשה בספר תורה ביו"ט לצורך שבת שלמחרת].

חציצה בשיניים במוצאי שבת שהוא יו"ט

בענין חציצת השינים בליל טבילה שחל במוצ"ש שהוא יו"ט או מוצאי יו"ט שהוא שבת, כתב בשיעורי שבט הלוי שאפשר לעשות זאת עם מברשת שיניים יבשה או עם מעט מים בפה, אבל לא ליתן מים על המברשת משום שינוי. וכל זה אם אינו פ"ר שיצא דם, אך אם הוי פ"ר שיצא דם אסורה להשתמש במברשת שיניים.
כתב בספר חוט שני שלאחר הטבילה בליל שבת או יו"ט, תמתין כמה דקות עד שיצא ריבוי המים, ואח"כ יכולה להניח מגבת ע"ג שערה בנחת, אבל אל תסחט השיער כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ז

מקור הדין הוא בתום' דף סו: ד"ה משום, עיי"ש דרבינו משולם התיר לאשה שחל יום שביעי לנקיים שלה בערב שבת ויום השמיני בשבת, והיו יראות מלטבול בלילה מפני הגנבים, והתיר לחפוף בע"ש ולטבול ביום השבת מחמת האונס, ורבינו תם חלק ע"ז ואמר דתרי קולי לא מקילינן, הרחקת החפיפה מהטבילה וטבילה ביום [השמיני].[5]

סעיף ח

מקור הדין הוא בדברי הרשב"א המובאים בטור.

בסעיף זה ישנם ב' עניינים:

א. הרחקת חפיפה ועיון מהטבילה אינה פוסלת בדיעבד. אמנם כתב הסד"ט [ס"ק כג] שאם חפפה ביום א' וטבלה בליל ה', אין זה מועיל כיון שהפליגה כ"כ, והובאו הדברים בחכמ"א. [ובאופן זה אף אם עיינה בסמוך לטבילה לא מהני, דסו"ס החפיפה הופלגה מהטבילה והוי כמי שלא חפפה].

כתב הסד"ט [ס"ק כב] דבראשונים מבואר דמה דמכשירין דיעבד בהרחיקה החפיפה מהטבילה היינו אחר שטבלה, אבל קודם שטבלה אמרינן לה לחפוף עכשיו בסמוך לטבילה.(יט)

ב. אשה שלא עיינה קודם הטבילה בגופה, א"נ עיינה ולא חפפה את שערה, לא עלתה לה טבילתה, [אף אם עיינה או חפפה אחר הטבילה ולא מצאה שום נימא קשורה, דחיישינן שמא בזמן הטבילה היתה חציצה].(כ) אמנם אם חפפה שערה ועיינה בגופה אבל לא רחצה את גופה, עלתה לה טבילתה בדיעבד.

ביאורים והערות

5. <u>תוספת עיון</u>

עיין באור שמח [פ"ד איסורי ביאה ה"ח] שתמה על הך דינא דתרי קולי, דהא שני עניינים נפרדים הם, זו קולא בחפיפה וזו קולא בטבילה. וכתב לבאר דר"ת אזיל בשיטת השאילתות, דבעלמא כשחלה טבילתה במוצאי שבת חופפת במוצאי שבת וטובלת, ונמצא שע"י שהקלנו לה לטבול ביום השבת [מחמת האונס] נסבב מזה קולא נוספת, שצריכה להרחיק החפיפה מהטבילה ולחוף מע"ש, וכל כה"ג אין מקילין. והוציא מזה הלכה למעשה שאם מוצ"ש הוא יו"ט, דבכה"ג בלא"ה היתה חופפת מערב שבת אפשר להקל תרי קולי, דהיינו לחוף מע"ש ולטבול ביום השבת. אמנם הקיצור שו"ע אסר בכל גווני להקל תרי קולי.

בעיקר דין זה דתרי קולי, עיין בשיעורי שבט הלוי שכתב דאין לדמות זאת למה דמצינו בדיני טריפות הריאה דאמרינן תרתי לריעותא, דהתם שתי הריעותות מראות דבר אחד, שהבהמה טריפה. ועיי"ש עוד שיש שדימו זאת לדברי הט"ז [סוף סי' צא] דתרי הפסד מרובה לא אמרינן.

ליקוט תשובות האחרונים

(יט) <u>עשיית חפיפה פעם נוספת כשהרחיקה מהטבילה</u>

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ה סי' קיב] דלמעשה לא ראה שיעשו כדברי הסד"ט הנ"ל חפיפה גמורה עוד פעם, [דהיינו אשה שחפפה בבוקר כיון שאחרי הצהרים היא מטופלת בילדים או הולכת לעבודה, לא מצינו שאח"כ בערב יצריכו אותה לעשות חפיפה נוספת בסמוך לטבילה]. וסיים דעכ"פ יעשו שטיפת הגוף לצאת ידי כל הפוסקים, והוסיף דאולי יש חילוק בזה בין לילה הראשון ללילה אחר, והמחמיר תע"ב.

(כ) <u>ברכה על הטבילה השנייה</u>

כתב בשיעורי שבט הלוי דמלשון השו"ע משמע שאנו מתייחסים לטבילה כטבילה פסולה בודאי, ותחזור ותברך על הטבילה השנייה.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ט

מקור הדין הוא בראב"ד בספר בעלי הנפש, וגוף הדין כבר נתפרש לעיל [סי' קצח סעיף כה], עיי"ש.

סעיף י

גמ' דף סו: ואמר רבא טבלה ועלתה וכו' עד למיחף ביממא ומיטבל בליליא.

הראשונים נחלקו בפשט הגמ' שאם היתה החפיפה בסמוך לטבילה א"צ לחזור ולחוף ולטבול:
א. רוב הראשונים ביארו שאינה צריכה כלום לא חפיפה ולא טבילה, ותלינן שהחציצה באה עליה אחר הטבילה.
ב. הרמב"ם ביאר שרק אינה צריכה לחזור ולחוף, אבל טבילה שנייה צריכה, דכיון שהיא בחזקת טומאה, חיישינן בכל גוונא שמא החציצה באה עליה קודם הטבילה.

<u>להלכה</u>: השו"ע הביא את דעת רוב הראשונים בסתמא, ואח"כ הביא שהרמב"ם החמיר. וכתבו הסד"ט והחכמ"א, דאם אפשר בקל לחזור ולטבול יש להחמיר כהרמב"ם.
המחלוקת הנ"ל בין הראשונים היא באופן שהחפיפה והטבילה נעשו באותה עונה ובסמיכות, ובאופן שהחפיפה והטבילה לא נעשו באותה עונה [א"נ לא בסמיכות זו לזו], נתבאר בגמ' שצריכה לחזור ולחוף ולטבול. [6]
ולדינא חשש החכמת אדם [כלל קכ סט"ו] לשני הטעמים, הן לטעמו של הסד"ט שיש כאן ריעותא על עיקר חפיפתה, והן לטעמו של הפרישה שהטבילה בקרין גרמה לשערותיה להסתבך. ולכן אף אם טבלה בחמין או במים שאינם קרים לגמרי [שבאופן זה לא קיים הטעם של הפרישה], מ"מ צריכה לחזור ולחוף בחמין משום טעמו של הסד"ט, שיש לנו ריעותא על עצם החפיפה. ולכן אם הוא ליל שבת ויו"ט אסורה לחזור ולטבול, כיון שאינה יכולה לחזור ולחוף בחמין.
במקרה שמצאה את החציצה רק בגופה ולא בשערה, כתב החכמ"א דנראה שבזה יש לסמוך בליל שבת על הפרישה, שאם טבלה במים שאינם קרים לגמרי אין חסרון לחזור ולחוף ולטבול, די"ל דהחציצה גרמה ריעותא רק לגופה ולא לשערה, ולכן די בכך שתעיין היטב בגופה ותחזור ותטבול. [אמנם ביום חול לא סמך החכמ"א ע"ז אלא הצריך לחזור ולחוף בחמין]. ואם טבלה בקרים אזי אינה יכולה לחזור ולטבול, כיון שצריכה חפיפה שמא נסתבכו שערותיה.
[ועיין בנשמת אדם שתמה על עיקר טעמו של הפרישה, דלא מצינו שבמשך זמן קצר כ"כ של הטבילה במים קרים כבר נסתבכו שערותיה, דא"כ כל אשה הטובלת בקרים תחוש שמא עד שהכניסה כל ראשה, נסתבכו שערות בית השחי ומקצת שערות ראשה שנכנסו תחילה במים].

סעיף יא

מקור דין זה של הרשב"א, שבנתעסקה במין החוצץ אחר הטבילה תולה בו אף שהרחיקה החפיפה מהטבילה, ציין הב"י לסוגיא חולין [דף י.]. [ועיין בבאר הגולה שתמה, דאדרבא שם מבואר דלא תלינן במה שנתעסקה, וצריך לתרץ כתי' א' בתום' דהתם הוי חומרא רק לטהרות אבל לבעלה שריא, אך מ"מ אין משם ראיה לרשב"א].

ביאורים והערות

6. בטעם הא דבהרחיקה החפיפה מהטבילה צריכה לחזור ולטבול, כתב הסד"ט [ע"פ פשטות הרשב"א] דהיכי שמלכתחילה יודעת שהטבילה לא תהא באותה עונה [א"נ לא תהא בסמיכות לטבילה], אינה נזהרת היטב בשעת החפיפה. והלחם ושמלה ביאר שהחסרון הוא שאינה נזהרת בין החפיפה לטבילה, וחיישינן שנגעה ולאו אדעתא [לשון הרמב"ן].

קנין הלכה

מראי מקומות

ועיין בביאור הגר"א [סוס"ק כו] שכתב, דלפי הרמב"ם המובא בסעיף הקודם, בכל גווני צריכה לחזור ולטבול, ולא תלינן במה שנתעסקה אחר הטבילה בדבר החוצץ, אלא א"כ אומרת שברי לה שהחציצה הזו לא היתה עליה בזמן הטבילה, [והטעם משום שהרמב"ם למד את הסוגיא דחולין [דף י] כפשטה, גם לענין בעלה ולא רק לטהרות].

והש"ך [ס"ק טז] הוסיף דאף שאר ראשונים שחלקו על הרמב"ם בסעיף הקודם, [ונקטו שאם החפיפה היתה בסמוך לטבילה ובאותה עונה אינה צריכה לחזור ולטבול], מ"מ הכא שהחפיפה לא היתה בסמוך לטבילה, או שלא באותה עונה, מודו דצריכה לחזור ולטבול, ולא תלינן במה שנתעסקה אחר הטבילה בדבר החוצץ, עד שתאמר ברי לי שלא היתה חציצה זו קודם טבילה.

<u>סיכום הדינים שבסעיפים י - יא</u>

א] אשה שחפפה ועיינה כדין, ובסמוך לחפיפה ובאותה עונה של החפיפה טבלה, ואחרי הטבילה מצאה דבר חוצץ, לדעת רוב הראשונים אינה צריכה טבילה שנית, ולדעת הרמב"ם צריכה טבילה שנית, אך א"צ חפיפה שנית [לדעת הרמב"ם דין זה הוא אף אם נתעסקה אחר הטבילה בדבר החוצץ ומצאה עליה מאותו המין, דמ"מ חיישינן שמא היה עליה קודם טבילה, עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בזמן הטבילה].

ב] אשה שחפפה ועיינה כדין, וטבלה שלא בסמוך לחפיפה או שטבלה בעונה אחרת [כגון שחפפה ביום וטבלה בלילה], ואחר הטבילה מצאה דבר חוצץ, לכו"ע צריכה לחזור ולחוף ולטבול.

ג] אשה כנ"ל אות ב' [שחפיפתה לא היתה בסמוך לטבילה א"נ לא היתה באותה עונה] שנתעסקה אחר הטבילה בדבר החוצץ ומצאה אח"כ חציצה, להשו"ע [ומקורו ברשב"א] תולה בו וא"צ לחזור ולטבול, ורק להרמב"ם צריכה לחזור ולטבול, והש"ך החמיר שצריכה לחזור ולטבול אף לדעת החולקים על הרמב"ם, וכן נקטו לדינא הסד"ט והחכמ"א.[7]

<u>סעיף יב</u>

נתבאר לעיל סי' קצח סעיף כו.

<u>סעיף יג</u>

גמ' דף סז. אמר רב גידל אמר רב וכו' עד אימר ברדיוני נפל.

עיין בשיעורי שבט הלוי שציין לביאור הגר"א [ס"ק לא] שכתב דלפי רוב הראשונים אין להחמיר בזה, הואיל והגמ' דיברה לענין טהרות ולא לענין היתר לבעלה.

במה שכתב הרמ"א שאם בדקה עצמה קודם הטבילה עלתה לה הטבילה, כתב בספר תפארת למשה דמ"מ אם מצאה אחר הטבילה דבוק בגופה מאותו מין תבשיל שנתנה לבנה, חיישינן שלא עיינה יפה וצריכה לחזור ולטבול, אמנם אם נתעסקה באותו תבשיל גם אחר הטבילה, תלינן שבא עליה אחר הטבילה ואמרינן דעיינה שפיר בגופה, וא"צ לחזור ולטבול.

ביאורים והערות

7. אמנם כתב הסד"ט [ס"ק לז] שבאופן זה [שהרחיקה החפיפה ונתעסקה אחר הטבילה בדבר החוצץ ומצאה עליה מאותו המין], אם עיינה בזה בסמוך לטבילה ומצאה נקייה, תולין החציצה במה שנתעסקה אחר הטבילה. ולדבריו לא החמיר הש"ך הנ"ל אלא כשלא עיינה בסמוך לטבילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן ר

גמ' פסחים דף ז: דכולי עלמא מיהא מעיקרא בעינא לברוכי וכו' עד אלא אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה בלבד איתמר.

הראשונים נחלקו בביאור הגמ' שבטבילה מברכין אחר הטבילה:

א. הבה"ג [הובא בטור] כתב שבכל הטבילות כולל טבילת נדה מברכין אחר הטבילה, וכן מבואר ברש"י [שם ד"ה דאכתי].

ב. הרמב"ם [פי"א מברכות ה"ז] והראב"ד [מובא בטור] כתבו דרק בטבילת גר מברכים אחר הטבילה, משא"כ בשאר טבילות.

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כהרמב"ם והראב"ד, והרמ"א פסק כהבה"ג.

הבאר היטב הביא בשם השל"ה דהמנהג לטבול ב"פ, וכתב השל"ה בזה ב' טעמים:

א. לחוש לשיטת השו"ע שהברכה צריכה להיות קודם הטבילה, ולכן טובלת שנית אחר הברכה.[8]

ב. הטבילה השנית נעשית לתוספת קדושה.(כח)

לענין החדר בו מברכת על הטבילה:

א] אם בחדר הטבילה אין מרחץ ואין אמבטיה והמים קרים, בזה לכו"ע אין חשש לברך בחדר הטבילה, בין להשו"ע שמברכת מחוץ למקוה ובין להרמ"א.

ביאורים והערות

8. <u>תוספת עיון</u>

לכאורה המנהג לטבול ב' פעמים כדי לצאת גם ידי השו"ע תמוה, דכיון שכבר נטהרה בטבילה הראשונה א"כ טבילתה השנייה כמאן דליתא, ובמה מתקיים דין השו"ע בטבילה זו. וכתב בספר חקרי לב [ח"ב יו"ד הל' טבילה סי' לא] שהטבילה נעשית בתנאי, אם הלכה כהרמ"א שמברכין אחר הטבילה הטבילה הראשונה עיקר, ואם הלכה כהשו"ע שמברכין דוקא לפני הטבילה, מכוונת שלא לטהר עצמה בטבילה ראשונה והטבילה השנייה עיקר.

דברי החקרי לב האלו מבוססים על ג' הנחות:

א. אף שנפסק להלכה [סי' קצח סעיף מח] דטבילה לא בעיא כוונה, מ"מ ס"ל דאם מכוונת כוונה הפכית שלא תטהרנה הטבילה, מהניא כוונתה ואינה טהורה. [ובספר אמרי בינה דיני שחיטה (סי' ז) כתב דלהסוברים דטבילה לא בעיא כוונה לא מהניא כוונה שלא להטהר].

ב. עוד מבואר בחקרי לב דשייך לעשות תנאי בכוונה זו של הטבילה [שאם הלכה כהשו"ע לא תועיל טבילה ראשונה]. ולולי דבריו היה מקום לומר דאף אם מהניא כוונה הפכית מ"מ א"א לכוין על תנאי, וכשם שנקט הגר"ח מבריסק זצ"ל דלא מהני תנאי במצוות.

ג. עוד כתב בחקרי לב דאף שהנשים אינן יודעות את התנאי הזה ואינן מכוונות לו, מ"מ הן עושות מעשיהן על דעת חכמים ולב בי"ד מתנה שטבילתן נעשית בתנאי הנ"ל.

ליקוט תשובות האחרונים

(כח) <u>הרוצה לשנות מנהגה במספר הטבילות</u>

כתב בשיעורי שבט הלוי דבשו"ת חוות יאיר [סי' קפא] מבואר דהבאה לשנות ולטבול רק פעם אחת צריכה התרת נדרים. אך הוסיף דמסתבר דאם נוהגת לטבול יותר מב' פעמים, ורוצה לטבול עכשיו רק ב"פ, מסתבר שמדינא א"צ התרת נדרים, וכן יש להורות לנשים הצריכות לקצר שהותן במים, כגון מעוברות שיכולות לטבול רק ב"פ אף בלי התרת נדרים.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב] גם אם אין בחדר הטבילה מרחץ או אמבטיה, אך מי המקוה חמים, שבזה יש לחוש דהוי כהבל המרחץ, מ"מ כתב בשיעורי שבט הלוי דאף שהפת"ש הביא מהפמ"ג והמחה"ש שהיו מסופקים אי שרי לברך, והמו"ק הורה שלא לברך בתוך המקוה אלא קודם שתכנס, מ"מ הסכימו גדולי הדורות שיכולה לברך בתוך המקוה עצמו. הדברי חיים כתב משום שהמקוה הוא רשות בפ"ע, ובשו"ת תשורת ש"י כתב, דמקוה אינו כמרחץ כיון שאינו מזוהם, אך הוסיף בשיעורי שבט הלוי דכל זה לענין טבילת נשים, אבל לא לענין טבילת כלים ולא לענין שאר ברכות.

להלכה: המנהג לברך בתוך המקוה גם כהיום שיש בחדר הטבילה אמבטיה, דמ"מ אין המקום מזוהם והמקוה היא רשות לעצמה.(כג)

הט"ז והש"ך האריכו בענין המנהג המקובל שמברכת בתוך המקוה כשהיא ערומה, שלא כמש"כ הרמ"א שמכסה את עצמה. וכדי לבאר את הדברים יש להקדים את הפתיחה של הפמ"ג [לשו"ע או"ח סי' עד הובאה שם בבה"ל] נאמר בפסוק והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, ולמדו מזה חז"ל שאסור לומר דברי קדושה כנגד ערוה, ויש בזה כמה חילוקים, ושלושה מהם נוגעים לנידון דידן:

א. עיניו רואות את הערוה - אסור מהתורה לומר דברים שבקדושה כשעיניו רואות ערוה שלו או של חבירו.

ב. גילוי ערוה - אף כשאין עיניו רואות את הערוה כגון שהוציא ראשו מחוץ לבית, מ"מ אם הוא עומד ערום בגילוי ערוה יש איסור תורה לומר דברים שבקדושה, והטעם משום שהפסוק נאמר על הקב"ה שלא יראה בך ערות דבר, ובאופן שעומד בגילוי ערוה, הקב"ה רואהו [כן כתב הרשב"א].

ג. לבו רואה את הערוה - אף באופן שהאדם לבוש בחלוק ואינו עומד בגילוי ערוה וגם אין עיניו רואות את ערותו, מ"מ יש איסור מדרבנן אם אין חציצה בין לבו לבין הערוה, וזה נקרא בלשון חז"ל לבו רואה את הערוה. [דין זה הוא מחלוקת תנאים אך כן נפסק להלכה].

נחלקו הראשונים אם באשה שיש איסור זה של לבו רואה את הערוה, דעת הארחות חיים [וכן פסק השו"ע או"ח סי' עד סעיף ב] דבאשה אין איסור זה שיך, כיון שערותה למטה מאוד ואין לבה רואה ערותה. ובדעת הראב"ד המובא בטור בסימן דידן, נקטו הט"ז והש"ך דיש חסרון של לבו רואה את הערוה גם באשה, ולכן הצריך שתעכר את המים.

עיצה נוספת שהובאה בפוסקים לענין חסרון של לבו רואה את הערוה [שו"ע או"ח סי' עד סעיף ג] הוא שאם האדם מחבק גופו בזרועתיו הרי זה כהפסקה.

ומעתה נבוא לבאר את דברי הט"ז והש"ך:

הט"ז והש"ך נקטו שאדם העומד בתוך המים אינו נחשב כעומד בגילוי ערוה אף כשהמים צלולים, ואם אינו מסתכל במים אין

ליקוט תשובות האחרונים

(כג) **ברכה על טבילה כשאינה טמאה בודאי**

בשיעורי שבט הלוי כתב דאף שמברכין על טבילה מחמת כתם, מ"מ אם הרב מסופק במראה והחמיר לטמאותה מחמת הספק, נראה דאין לברך דספק ברכות להקל. [עיי"ש שהביא כמה אחרונים שהורו לברך מספק אך לא נקט כן למעשה].

ובספר חוט שני כתב שמכל הראשונים והאחרונים שלא עוררו על ענין זה, נראה דס"ל דגם כאשר טובלת מחמת הספק מברכת, ועיי"ש שכתב דצ"ל דאין זה דומה לספק מצוה דאורייתא דנקטינן שאין מברכין על המצוה והטעם הוא משום שאין כאן ספק בעצם הטבילה אלא הספק הוא בטומאה, וכיון שאשה זו נוהגת כטמאה ובעלה אסור בה, ומעשה הטבילה עצמו הוא מעשה ודאי, לכן י"ל דמברכין ע"ז. אמנם במקרה שהחכם אסר רק בתורת חומרא, א"נ בדבר שבשעת הדחק היה שייך להקל בזה, אין לברך.

בו גם את חסרון של עיניו רואות את הערוה. ולכן כתב החכמ"א שלא תסתכל במים, ונשאר רק החסרון של לבו רואה את הערוה, ובזה נקטו הט"ז והש"ך דלמאי דקיי"ל כהארחות חיים הנ"ל אין באשה חסרון של לבו רואה את הערוה, ועל צד היותר טוב הורה הט"ז שתחבק גופה בזרועתיה ותפסיק בזה. [ויש עיצה נוספת לזה אם יהא לבה חוץ למים, אך אין זה דרך כבוד לברך באופן זה].

<u>ברכה על טבילה בשבת</u>

עיין פת"ש [ס"ק א] בשם הר הכרמל שכתב דבשבת יש להורות אף להשו"ע שתברך אחר הטבילה [או שתברך בלחש], שהרי ההיתר לאדם לטבול הוא משום שנראה כמיקר, ואם מברכת ה"ז מוכיח שאינה באה להקר עצמה. והדברים נסמכים על מה שכתב המג"א [סי' שכג] דהטובל כלי בשבת ע"י הערמה של מילוי מים [כמבואר ברמ"א שם סעיף ז] לא יברך, שבזה מוכיח שעושה זאת למצוה. ועיין ביה"ל שם [ד"ה ימלאנו] שהביא את קושיית הישועות יעקב, דא"כ איך נידה טובלת בברכה והרי הברכה מוכיחה שאינה באה להקר. וכתב הישועות יעקב דלמנהג הרמ"א א"ש כיון שמברכת אחר הטבילה, אך הביה"ל הקשה דאיך יתיישב הדבר לשיטת השו"ע שמברכין קודם הטבילה, ועיי"ש בביה"ל שהאריך.

ובשו"ת שבט הלוי [ח"ה סי' קז] כתב לחלק בין טבילת כלי ע"י הערמה של מילוי מים לבין טבילת אדם, דטבילת כלי נאסרה, אלא שאנו אומרים דמותר לעשותה באופן של הערמה, ולכן כתב המג"א דאין לברך משום שהברכה סותרת להערמה, אבל טבילת אדם לא נאסרה. ואמנם הטעם הוא משום דנראה כמיקר, אך זהו טעם לשורש הדין דמחמתו לא גזרו בזה חז"ל איסור, ומעתה אף באופנים שהדבר ניכר שאינו נראה כמיקר לא גזרו בזה, [והרי בסתם טבילת אשה שעומדת אחרת על גבה הדבר מוכיח שהיא טבילת מצוה ואפ"ה שרי] ולכן יכולה לברך.

קנין הלכה

שאלות לחזרה

יו"ד הלכות נדה מסי' קצח סל"א עד סוף סי' ר

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

<u>סימן קצח סעיף לא</u>

א. 1) מדינא דגמרא, האם מותר לעמוד בשעת טבילה על גבי כלי חרס או על גבי כלי עץ או על גבי חתיכת עץ?
2) מה הטעם לדין הנ"ל לדעת הראב"ד והרשב"א, הרא"ש והרמב"ם?
3) לדעת הראשונים הנ"ל, בדיעבד אם עמדה על אחת מאלו וטבלה, האם עלתה לה טבילה, ומה הטעם?

ב. האם מותר להטביל כלים בתוך כלים או על גביהם, או על גבי כלים שאין להם בית קיבול, תלושים או מחוברים, כשכל מי המעיין עוברים עליהם או רק מיעוטם?

ג. איך נפסק להלכה בשו"ע בט"ז ובש"ך, האם עלתה הטבילה לאשה שעמדה בשעה שטבלה;
1) על גבי כלי עץ שמקבל טומאה?
2) על גבי נסרים או כלים הראויים למדרס?
3) על גבי כלי חרס?
4) על גבי חבילי זמורות?
5) על גבי מדריגות של עץ המחוברות לכותלי המקוה?
6) ומה הטעם של כל אחד?

<u>סעיף לב</u>

ד. 1) מפני מה התירו לעמוד על גבי סילון המחובר לקרקע המקוה ולטבול?
2) והאם מותר ג"כ כשיש לו לבזבזין או דוקא בשאין לו לבזבזין?

<u>סעיף לג</u>

ה. 1) מה הטעם שאמרו בגמ' שלא לטבול בנמל?
2) לדעת רש"י, מאי שנא מהא דתנן הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה? (3)

ו. 1) בדיעבד אם טבלה במקום שיש שם טיט, העבה או שאינו עבה, האם עלתה לה טבילה?
2) על מה סמכו לטבול לכתחילה במקוה שיש בו טיט?
3) והאם צריכה להגביה רגליה בשעת טבילה?
4) והאם נכון הדבר לטבול כן, ומה הטעם?

<u>סעיף לד</u>

ז. 1) האם מותר לטבול במקום שיש אנשים, ישראלים או גויים, ומה הטעם?
2) ומה הדין בדיעבד?
3) ומה הפי' בדיעבד?

<u>סעיף לה-לו</u>

ח. במתני' דנגעים תנן דראיית הנגע תחת בית השחי הוא באיש כמוסק זיתים ובאשה כאורגת בעומדין ליד הימנית ורבי יהודה מוסיף אף כטווה פשתן לשמאלית, ובגמ' פרק תינוקת מדמה ריש לקיש טבילה לראיית הנגע, ופסק הטור כאן לגבי טבילת נדה שיהיה נראה תחת בית השחי כדרך שנראה בשעה שמוסקת בזיתים, שהוא השיעור שבאיש, והר"ן והרמב"ם כתבו השיעור שבאשה: כדרך שנראה כשאורגת בעומדין, והשמיטו הא דרבי יהודה, וכן

פסק בשו"ע.

1) מה טעם השמיטו הר"ן והרמב"ם הא דרבי יהודה?
2) ולפי"ז האם יש נפק"מ בדין בין איש לאשה?
3) מה טעם נקט הטור גבי אשה השיעור שבאיש דמסיקת זיתים?
4) מה הנפק"מ בין ת"ק לרבי יהודה בשיעור דאשה, לדעת הר"ן ולדעת הטור?

ט. 1) שחתה ביותר או זקפה ביותר, האם עלתה לה טבילה בדיעבד?
2) והאם מהני כאן מים מקדמים?
3) ומה השיעור שצריך שיהיו המים גבוהים ממעל לטבורה?

<u>סעיף לח-לט</u>

י. 1) קפצה שפתותיה ביותר או עצמה עיניה ביותר, האם עלתה לה הטבילה בדיעבד?
2) ומה הנפק"מ בין קפיצת שפתיים לעצימת עיניים?

<u>סעיף מ</u>

יא. 1) האם גויה או נערה יהודית פחות מי"ב שנים גם נאמנות לעמוד על גבי אשה בשעה שהיא טובלת, ומה הטעם?
2) כשאין שם אשה, האם מותר לבעלה לעמוד שם?
3) מה תעשה אם אין אף אחד שיכול לעמוד שם?
4) בדיעבד אם טבלה מבלי שאחת עמדה על גבה, האם עלתה לה טבילה?

<u>סעיף מא</u>

יב. המפשלת בנה לאחוריה, סמוך לטבילתה או בשעת טבילתה וטבלה, האם עלתה לה טבילה, ומה הטעם?

<u>סעיף מב-מג</u>

יג. 1) חציצה שבבית הסתרים, כגון: צרורות וקסמים שבסדקי רגליה, צואת החוטם וכדו', או רטיה שעל גבי בית הסתרים, האם הוי חציצה, ומה הטעם?
2) והאם צריכה להיפנות לפני הטבילה - לכתחילה ובדיעבד?

<u>סעיף מה</u>

יד. 1) אבק שעל רגליה או אבק הנקרא פוד"ר שמפזרים על שער הראש לנוי, האם מותרת לטבול בהם לכתחילה?
2) ומה הדין בדיעבד אם טבלה בהם?

<u>סעיף מז</u>

טו. 1) כינים הדבוקים בבשר - שיכולים להסירם או שאינן יכולים להסירם - האם הוי חציצה, לכתחילה ובדיעבד, ומה הטעם?
2) ומה דין כינים קטנים מתים הדבוקים בשער?

<u>סעיף מח</u>

טז. 1) נדה שטבלה בלא כוונה, כגון: שנפלה לתוך המים, שירדה להקר, שהטבילה חברתה או איש אחר באונס, או שטבלה שלא לכוונת תשמיש, האם עלתה לה הטבילה, ומה הטעם?
2) במקום שמחמירין, האם צריכה לחזור ולברך?

קנין הלכה

סימן קצט סעיף א-ב

יז. באר אלו פעולות צריכה לעשות מן התורה ואלו מתקנת עזרא ואלו אינם רק מנהג שנהגו בנות ישראל;
1) עיון במקום שער?
2) עיון בכל הגוף?
3) חפיפה במקום שער ראשה?
4) חפיפה בכל מקום שער שבגוף?
5) סירוק שערותיה?
6) רחיצה במקום שער?
7) רחיצת כל גופה?

יח. אשה שמסתפקת אם עשתה עיון לפני הטבילה או שמסתפקת אם סירקה שערותיה, האם צריכה לחזור ולטבול?

יט. 1) האם אפשר לעשות חפיפת הגוף גם בשאר משקים או דוקא במים, ומה הטעם?
2) האם אפשר לעשות חפיפת שערה גם בשאר משקים או דוקא במים, ומה הטעם?
3) האם אפשר לעשות חפיפת שערה במים קרים, ומה הטעם?
4) האם יכולה לחוף בנתר או באהל או בזייף (סבון), ומה הטעם?
5) והאם דברים אלו מעכבין אפילו בדיעבד?
6) ומי שחפפה בהן פעם אחת וראתה ששערותיה אינן מסתבכות, האם מותרת תמיד לחפוף בהן?

סעיף ג

כ. 1) מתי צריכה לעשות החפיפה לכתחילה, ביום או בלילה, ומתי מהני אפילו בדיעבד - לדעת רש"י ולדעת השאילתות?
2) כמאן פסק השו"ע וכמאן פסק הש"ך?
3) מהי המנהג הכשר לצאת ידי שניהם?
4) מתי מודה רש"י שאפשר לעשות כהשאילתות, ומתי מודה השאילתות שאפשר לעשות כדעת רש"י?

סעיף ד

כא. 1) חל טבילתה במוצאי שבת, מתי צריכה לעשות החפיפה והרחיצה, בערב שבת או במוצאי שבת - לרש"י ולהשאילתות?
2) אם רחצה וחפפה היטב בערב שבת, האם צריכה לחזור ולחפוף במוצאי שבת, הכל או קצת - לרש"י ולהשאילתות?

סעיף ה-ו

כב. מתי יש לעשות החפיפה באופנים דלהלן:
1) חל טבילתה בליל שבת?
2) חל טבילתה במוצאי שבת והוא יום טוב?
3) חל טבילתה בליל שבת והוא מוצאי יום טוב?
4) חל טבילתה בליל שבת והוא אחרי שני ימים טובים שחלו בחמישי ובששי?

כג. 1) באופנים דלעיל, מתי תעשה העיון והבדיקה בכל גופה ובשערותיה, בשעת החפיפה או בשעת הטבילה או בשתיהם?
2) והאם צריכה ליזהר שלא ליתן תבשיל לבנה וכדו' בימים שבין החפיפה לטבילה?
3) טבלה ולא עיינה קודם או שעיינה רק מלמעלה - האם עלתה לה הטבילה?

כד. כשחל טבילתה בליל שבת או בליל יו"ט, או כשצריכה ללבוש לבנים בשבת או ביו"ט, האם מותר לה לרחוץ כל גופה או בבית סתריה וקמטיה או רק פניה ידיה ורגליה או רק באו"מ, בצונן או בחמין, שהוחמו בשבת או מערב שבת, ביו"ט או מערב יו"ט?

סעיף ח-ט

כה. מה הדין באופנים דלהלן;

1) אם עשתה החפיפה והעיון אתמול וטבלה היום?

2) אם לא חפפה כלל רק עיינה?

3) אם לא חפפה כלל רק עיינה בגופה, ואחר הטבילה חפפה וסירקה ולא מצאה כלום?

4) אם חפפה במקום שער ובשאר גופה לא חפפה ולא עיינה?

5) אם במקום שער חפפה ועיינה, ובשאר גופה לא חפפה רק עיינה?

6) אם לא עיינה בבית הסתרים ואחר הטבילה עיינה ולא מצאה כלום?

סעיף י-יב

כו. 1) אם חפפה ועיינה וטבלה ואחר הטבילה מצאה עליה דבר חוצץ, האם צריכה לחזור ולטבול - כשהחפיפה היתה באותה עונה שטבלה או בעונה אחרת, כשהיתה סמוך לטבילה או לא?

2) ואם ובמקום שצריכה לחזור ולטבול האם צריכה גם לחזור ולחוף?

3) כשנתעסקה בין הטבילה למציאת החציצה באותו המין שמצאה, האם אפשר לתלות בו?

כז. 1) כשלא חפפה ולא עיינה קודם טבילה, ואחר הטבילה נתעסקה במין אחד, ואח"כ נמצא עליה מאותו המין, האם אפשר לתלות בו - כשנמצא על גופה או בבית הסתרים, ומה הטעם?

2) ומה הדין כשחפפה ראשה ולא גופה ואחר הטבילה נתעסקה במין אחד, ואח"כ נמצא עליה מאותו המין, האם אפשר לתלות בו?

סעיף יג

כח. חפפה קודם טבילה ובין חפיפה לטבילה נתעסקה בדברים החוצצין או שהאכילה תינוקה וכדו', ושוב בדקה עצמה קודם טבילה או לא בדקה עצמה, האם עלתה לה הטבילה;

1) כשלא בדקה אחר הטבילה?

2) כשבדקה ולא מצאה כלום?

סימן ר

כט. 1) מתי מברכת ברכת הטבילה, לפני הטבילה או אחריה, ומה הטעם?

2) והאם יש נפק"מ בין ימות החול לשבת?

ל. 1) אשה שלבושה בחלוק האם צריכה להפסיק שלא יהא לבה רואה ערותה או שבאשה לא שייך דבר זה?

2) איש העומד במים צלולים ולבו חוץ למים, האם מיקרי הפסק שאין לבו רואה את הערוה?

3) ואשה שעומדת במים צלולים האם הוי כאילו עומדת ערום או לא?

4) ואיך תעשה את הברכה כשעומדת במים, לכתחילה ובדיעבד?

קנין הלכה

שאלות הנוגעות למעשה

יו"ד הלכות נדה מסי' קצח סל"א עד סוף סי' ר

א. נמצאים במקום רחוק האפשרות לטבול הוא רק בים או נהר במקום בוץ וכדו'.

1. האם עדיף שתטבול עם נעלי בית, או גרביים [ממין המקב"ט או שלא מק"ט]או שתעמוד ע"ג סדין וכדו'.
2. וכן כשחוששת שרואים אותה האם יכולה לטבול עם חלוק וכדו' שיש בו גומי או שאין בו גומי, או עם בגד ים.
3. והאם בכלל מותר לטבול בים, או בכל מקום אחר שיש חשש שיראו אותה ולכן לחוצה.
4. וכן האם מותר לטבול במקוה או מקום שהמים מאוד עמוקים, או מאוד מלוכלכים, או יש שם כל מיני שרצים ומקקים וכדו'.

[ס"ל -ל"ג, ל"ג -ל"ד, מ"ו, ש"ך סקנ"ו, שבה"ל מ"ט קפ"ה, סדר"ט סקס"ט, פ"ת סק"כ].

ב. אשה נמוכה.

1. האם יכולה לטבול ע"ג המדרגות של המקוה.
2. והאם תלוי ברוחב המדרגה.
3. ואם הכניסו מיוחד לתוכו סולם או כסא כדי שיוכלו לרדת, או שעשו לכתחילה מדרגות של עץ בפנים.
4. ואם המדגות צרות האם מועיל שיש ידית להחזיק.
5. והאם אשה נכה יכולה לטבול כאשר יכניסו אותה למקוה עם כסא מעץ או פלסטיק.
6. והאם יועיל שלא יורידו את הכסא עד ריצפת המקוה אלא נשים יחזיקו את הכסא באויר, או יתלו אותו על וו שבקיר המקוה.
7. והאם אפשר להטביל כלים במקומות שהתקינו בתוך המקוה כמין רשת מרובעת שלא יהיה מידי עמוק.
8. וכן מקואות שבצד ריצפת המקוה עובר צינור שמיועד להעביר את המים או להוציא את המים, האם מותר לעמוד עליו לכתחילה ובדיעבד בשעת טבילה.

[סל"ח, ש"ך מ"ה, סדר"ט סקס"ג, רע"ח סוף מ', פ"ת סקי"ט].

ג. אשה גבוהה.

1. כיצד תטבול במקוה נמוך.
2. וכן מי שטבלה וחוששת שמידי התכופפה האם צריכה לטבול שוב.
3. האם יש חילוק כמה פעמים טבלה.
4. והאם יכולה לטבול בשכיבה.
5. וכן נשים שלפני הנישואין יש להם שער ארוך מאוד, כיצד יטבלו במקוה רגיל.

[סל"ו, ל"ז, ט"ז סקל"ה, נקוה"כ, סדר"ט סקע"ב, ופקע"ז, ציפור הגר"ח מ"ג, דרכ"ת קל"ג, ור"ח, שו"ת ממרי חס ע"ת, מהרש"ס ח"ג סקט"ו, מגרו"מ ח"ח ק"ו].

ד. כבה האור במקוה בליל שבת.

1. טבלה בחושך האם עלתה לה טבילה.
2. והאם יש עצה שתוכל לטבול.
3. וכן אשה שלא מוכנה שיראו אותה טובלת האם אפשר לתת לה לטבול.
4. ואם מוכנה שרק מי שלא מכירה תראה כיצד טובלת, האם אפשר לתת לקטנה, או חילונית שאינה שומרת שבת אבל שומרת טהרת המשפחה או גם זה לא שתראה.
5. והאם יש חילוק בכל זה בין אם יש לה שערות או שאין לה.

[ס"מ, ציפור הגר"ח סקמ"ה, מגרו"מ ח"ח ק"ה, רע"ח קי"ד, סדר"ט סקע"ט, ערוה"ש פ"ז, פ"ת סקכ"ג, ציפור הלכה סימן ע"ה ד"ה ודע].

ה. אשה שדבוק לה חזק כינים.

1. האם צריכה לגלח שערה.
2. האם יש חילוק בזה בין חיות או שתניח ספריי שברור שהם כבר מתו.
3. האם תלוי כמה מאמץ צריכה לכך.
4. ואם עשתה כל מה שניתן ועדיין מרגישה אח"כ שיש כינים או ביצים, האם יכולה לטבול.
5. והאם תלוי אם זה הרבה או מעט, מפריע או לא מפריע.

[סמ"ז, סדר"ט פ"ת, ניעור הגר"ע סקנ"ג, פ"ת סקכ"ה, מכמ"ע ס"ד].

סימן ר

א. אשה שלפני הטבילה רחצה עצמה אבל לא בדקה כלל.

1. האם צריכה לחזור ולטבול.
2. והאם יש חילוק אם אפשר או א"א.
3. ואם חוזרת וטובלת האם צריכה לחזור גם ולחפוף.
4. ומה הדין אם שכחה לרחוץ שיער בית השחי.

[ס"ע, ט"ז סק"ד, סדר"ט סק"ה, ס"ך סקי"ע].

ב. אשה שצריכה לטבול בליל שבת.

1. לא סירקה במסרק רק רחצה, או פספסה, האם יכולה לטבול.
2. וכן אם הורו לה בליל שבת שבטבילה של אתמול זה היה חציצה וצריכה לטבול שוב, האם מספיק שתפספס.
3. ואם יש הפסקת מים ויש לה מעט מים לרחיצת הראש האם יכולה לטבול.
4. ואם אין בכלל מים האם מספיק שתסרק היטב.
5. ואם אין חשמל וא"א לחמם ורחצה או ששכחה ורחצה רק במים קרים.

[ס"ע, ס"ת, מכמ"ע ק"כ סי"ב, וקכ"ע, סדר"ט סק"ג-ד, פ"ת סק"ה].

ג. אשה שעובדת אחה"צ.

1. האם יש משמעות או צורך שתעשה את החפיפה בבוקר.
2. האם יש משמעות בכך שרק תגזוז ציפרניה ותצחצח שיניה לפני השקיעה ובלילה תלך למקוה.
3. והאם בעלה צריך לחזור מהכולל כדי שתוכל ללכת לפני השקיעה.
4. וכן האם צריכה להפסיד עבודה בשביל זה.
5. ואם אחה"צ כשהילדים מסתובבים תעשה פחות מתון ורגוע מאשר במקוה בלילה.
6. וכשעושה בלילה האם צריכה דוקא לעסוק שעה או אם גמרה יכולה להשאר סתם לשבת בפנים על כסא.

[ס"ג, ט"ז סק"ה, ס"ך סק"ו, ניעור הגר"ע סקי"ב, סדר"ט סקי"ג, ופקס"ת, מגרו"מ מ"ב פ"ע].

ד. אשה שטובלת במוצ"ש.

1. איזה הכנות צריכה לעשות בער"ש.
2. וכמה זמן צריכה להיות במקוה במוצ"ש.
3. ואם טבילתה במוצאי ת"ב, מתי תעשה את ההכנות.
4. וכן אשה אבלה רח"ל שקמה מהשבעה בשבת וצריכה לטבול במוצ"ש מתי תעשה את ההכנות לטבילה.

[ס"ד, ט"ז סק"ז, סדר"ט סקי"ד, ופקס"כ, קרנ"ע סט"ז, ניעור הלכה ד"ה אם ע"ע].